

Haraldsplass
DIAKONALE HØGSKOLE
Bergen Diakonissehjem

Britt Øvrebø Haugland

**Fra sykehjemsbeboer til medmenneske.
Fra objekt til subjekt i lys av Hans
Skjervheims filosofi -
vitenskapsteoretisk essay**

**Haraldsplass diakonale høgskole
Skriftserien 2/ 2013**

Tittel: Fra sykehjemsbeboer til medmenneske. Fra objekt til subjekt i lys av Hans Skjervheims filosofi.- Sykepleierstudenters erfaring med deltagelse i prosjektet aktiv omsorg – ut på tur.

Forfatter: Britt Øvrebø Haugland

Haraldsplass diakonale høgskole. Skriftserien 2/ 2013.

Haraldsplass diakonale høgskole

ISBN-10 82-7928-100-2 (online)

ISBN-13 978-82-7928-100-9

EAN 9788279281009

ISSN (online) ISSN 1891-828X

Serietittel: Haraldsplass diakonale høgskole. Skriftserien

©Haraldsplass diakonale høgskole 2013-10-23

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Haraldsplass diakonale høgskole

Ulriksdal 10

5009 BERGEN

Telefon: 55 97 96 30

Telefaks: 55 97 96 32

E-post: hdh@haraldsplass.no

Nettadresse: <http://www.haraldsplass.no>

Vitenskapsteoretisk essay.

Fra sykehjemsbeboer til medmenneske. Fra objekt til subjekt i lys av Hans Skjervheims filosofi.

- *Sykepleierstudenters erfaring med deltagelse i prosjektet aktiv omsorg – ut på tur.*

Britt Øvrebø Haugland.

Vitenskapsteoretisk kurs for førstelektorkandidater

NLA 2011-2012

1. Innledning

Jeg vil i dette essayet presentere noen av filosofen Hans Skjervheim sine vitenskapsteoretiske perspektiv. Skjervheim anvender sine ideer i hovedsak på pedagogikken, som han hevder er en praktisk vitenskap. Når jeg presenterer Skjervheim sine ideer har jeg beskrevet hans argumenter i forhold til pedagogikken. På samme måte som pedagogikk mener jeg sykepleie er et praktisk fag og har mye til felles med pedagogikken. Mitt interesseområde ligger et sted mellom sykepleie og pedagogikk, da jeg forholder meg til studenter som studerer sykepleie. Jeg vil derfor etter å ha presentert noen av Skjervheim sine sentrale tanker, anvende noen av hans perspektiver i forhold til sykepleierstudenters møte med beboere i sykehjem gjennom prosjektet aktiv omsorg – ut på tur. En gang hver uke i 4 uker, gjennomførte studentene sammen med sykehjemsbeboeren en tur ut i frisk luft eller en annen aktivitet etter beboerens ønske. Gjennom logger og fokusgruppeintervju fortalte studentene om hvordan deres syn på beboeren endret seg. Fra å betrakte dem som en dement pasient, til å se dem som et likeverdig medmenneske. Ved å engasjere seg i en felles aktivitet, så studenten at de hadde mye felles. Skjervheim sine beskrivelser om mellommenneskelige relasjoner inspirerer meg og gir mening i forhold til min problemstilling.

2. Om Hans Skjervheim og hans vitenskapssyn og filosofi.

Hans Skjervheim (1926-1999) var en norsk filosof som har hatt stor innflytelse på norsk samfunnstenkning og filosofi. Han tok sin filosofiske utdanning ved [Universitetet i Oslo](#) og Universitetet i München. Han studerte først samfunnsvitenskap med sikte på magistergraden i sosiologi og tok bifag i pedagogikk, men skiftet studieretning og tok magistergrad i filosofi med støttefag i psykologi og sosiologi. (Hellesnes, 2012) Som filosof var han svært opptatt av forholdet mellom samfunnsvitenskapene og naturvitenskapene. Han filosoferte først og fremst over «vitenskapen om mennesket». Han var opptatt av hvordan arbeid med mennesket forstås og etikken dette fører med seg. Filosofien hans har hatt stor betydning for fag som omhandler mennesker. Hovedhensikten hans var å vise at det er en prinsipiell forskjell mellom naturfenomen og sosiale fenomen, og at det følgelig også måtte være et prinsipielt skille mellom samfunnsvitenskap og naturvitenskap.

Kjernen i hans filosofi har betydd mye for pedagogikken, selv om han ikke praktiserte som pedagog. (Sørbo, 2004) Tankene hans er også svært relevante for andre fag som handler om mennesker. Skjervheim sine tanker har vært en inspirasjonskilde for mange som er opptatt av omsorg for syke mennesker. Sykepleien er et fag der omsorgstenkingen og relasjon mellom mennesker er viktig. Kari Martinsen er en sykepleier og filosof som anvender tanker fra Skjervheim sin filosofi (Martinsen, 2005).

Skjervheim sin filosofi var påvirket av filosofer som Aristoteles, Platon, Augustin, Descartes, Kant, Hegel og Heidegger. Han mente at mennesket er et vesen som reflekterer over seg selv. Det er ikke så viktig hva mennesket tenker om seg selv, men at de er klar over at de tenker (Sørbo, 2004) s. 304. I følge Skjervheim (Skjervheim, 1996)s. 71 er språket det viktigste som skiller mennesker og dyr. Språket er en forutsetning for samhandling mellom mennesker. Han mener at det er språket som gjør at vi forstår hverandre og har en felles verden.

Når vi møter hverandre gjennom språket er det i følge Skjervheim ulike måter å møte den andre på (Skjervheim, 1996) s. 72:

1. Jeg kan møte den andre ved å bli engasjert i den saken han tar opp og gi min vurdering. Jeg kan være enig eller uenig, men sammen er vi engasjert i den saken han tar opp. En relasjon mellom meg, den andre og saksforholdet. Jeg og den andre er to subjekt som er sammen om en felles sak. Skjervheim kaller dette en treleddet relasjon.

2. På den annen side kan jeg velge å ikke la meg engasjere i den andres problemstilling. Ikke å ta stilling til saken han tar opp, men kun konstatere at han refererer til en sak. Jeg har mitt saksforhold som jeg forholder meg til og den andre har sitt saksforhold som han forholder seg til. Vi lever i hver vår verden. Dette kaller Skjervheim en toleddet relasjon.

Måten vi kommuniserer med andre mennesker på vil oftest ikke være den ene eller den andre måten, men ofte en kombinasjon.

Dersom jeg oppfatter det den andre sier som en påstand kan jeg gjerne la meg engasjere i en diskusjon om det som blir påstått. Å være villig til å ta den andres meninger opp til diskusjon, evt. til ettertanke viser at jeg tar personen på alvor. I denne sammenheng blir både jeg og den andre subjekt som forholder oss til saken, altså påstanden.

Dersom jeg opplever det den andre sier som et faktum, tar jeg ikke stilling til det. Jeg organiserer uttalelsene inn i en «faktisk sammenheng». I følge Skjervheim (Skjervheim, 1996) s. 75, er det hva psykologer og sosiologer gjør i behandlingen av pasienter. Psykologi og sosiologi er vitenskaper om fakta, derfor blir menneskelige meninger behandlet som fakta. De blir derfor ikke diskutert med pasienten, kun analysert. I denne sammenheng blir pasienten objektivert. Han blir gjort til et objekt eller et kasus.

Når den objektive holdningen blir absolutt og en kun vil forholde seg til fakta og «faktisitet» snakker Skjervheim om «objektivisme» og hevder at det er et annet navn for positivisme. Skjervheim var kritisk til en positivistisk tilnærming innen humanistiske fag som psykologi og sosiologi. Skjervheim uttaler at positivistene er dogmatiske og tror på vitenskapen foran noe annet og at de ikke oppdager at de kun sitter igjen med stumpene av den platonistiske fornuften. Han hevder at dette bryter med den platonistiske tradisjon. Mens de greske filosofene var opptatt av etikk og eksistensielle spørsmål og hadde stor tiltro til fornuften, har positivistene kun restene igjen når det eksistensielle og viktigste er rensket bort. (Skjervheim, 1996). De greske filosofene Aristoteles, Platon og Sokrates fremholder viktigheten av selvrefleksjon. Han hevder at f.eks. Sokrates ikke objektiverte sine medmennesker, men derimot lot seg engasjere i medmenneskenes problemer og diskuterte med dem.

Skjervheim hevder at det er forskjell på å delta og la seg engasjere på den ene siden og på den andre siden å konstatere og dermed objektivere. Ved å kun konstatere det den andre sier som et faktum stiller en seg selv utenfor, som en tilskuer. Dersom en stiller seg utenfor de andre, samfunnet og omverden blir en fremmedgjort. Skjervheim omtaler denne fremmedgjøringen som tilskuerperspektivet i motsetning til deltagerperspektivet. Som tilskuer stiller en seg utenfor, en velger eller er ikke i stand til å delta. En observerer de andre og samfunnet fra utsiden. Fra observatørens eller tilskuerperspektivet virker det som andre mennesker og samfunnet følger forhåndsbestemte naturlover, eller skjebnen. Hegel og Marx har kalt dette fenomenet «entfremdung», eller fremmedgjøring. I ytterste konsekvens kan en også bli fremmedgjort i forhold til seg selv, ved at en inntar en observasjonsrolle ovenfor seg selv. I psykologisk forstand kan en se på seg selv som et psykologisk kasus. Man får en deterministisk tankegang og tror at en ikke har noe valg og lar seg sosialisere inn i et mønster som en egentlig er imot

Engasjement er et sentralt begrep hos Skjervheim, vi kan ikke velge om vi vil være engasjert. I og med at vi er i verden, er vi engasjert i et eller annet. Vi kan velge hva vi vil engasjere oss i, eller vi kan la andre velge for oss: Det kan være bevisst eller ubevisst. Vi kan gli inn i aksepterte mønster i samfunnet rundt oss, skikk og bruk, eller vi kan ta bevisste valg selv. Skjervheim henter tankegods fra Heidegger og Hegel. Hegel påpeker at grekerne var de første som introduserte tankegangen om viljen til å ta egne valg og ikke blindt følge tradisjonen. Det første en må velge er om en vil velge selv, eller å la andre eller tradisjonen velge for oss. Skjervheim kritiserer Durkheim sin sosiologi, som hevder at en skal omtale sosiale fakta som ting. De sosiale fakta er utenfor individet og styrer individet. Individet deltar ikke i styringen og har ikke noe makt selv. Det er maktene som har makt over individet. Individet blir styrt

utenfra av noe fremmed. Denne fremmedgjøringen av mennesket er også beskrevet i Karl Marx sine tidlige skrifter. Mennesket er opptatt av å produsere. For at produksjonen skal bli mer effektiv starter de med arbeidsdeling. Etter hvert blir mennesket mer og mer fremmedgjort for det de produserer. Det produserte står frem som noe fremmed i forhold til produsenten og produktene blir sakliggjort. Mennesket blir utvendiggjort. Marx uttaler at: «Menneskets egen virksomhet blir en egen truende makt som undertrykker mennesket i stedet for at mennesket skulle være herre over det.» Det kan også sammenlignes med Frankenstein sitt monster som tar makten fra Frankenstein. Med disse eksemplene ønsker Skjervheim å vise at det er en sammenheng mellom faktualisering, objektivering, fremmedgjøring, depersonalisering og eliminering av det etiske. (Skjervheim, 1996) s. 86.

Vitenskapssyn

Skjervheim mener at når det gjelder vitenskapelig tilnærming må en dele dem inn etter grunnlagstenkning. Etter hva en er interessert i å finne ut av.

Dersom vitenskapen er fremkommet av en ren teoretisk interesse, der en ønsker å finne ut av indre sammenhenger i saksområdene som i fysikk, fysiologi og psykologi snakker en om en teoretisk vitenskap. Sentralt i disse vitenskapene interessen for kausalsammenhenger. Dersom A så B. En er opptatt av naturlover. Objektiverte naturprosesser. Forholdet mellom teori og praksis blir formidlet gjennom tekniske imperativ. Skjervheim s 234.

Dersom vitenskapen er fremkommet av en praktisk interesse, er en ikke interessert i bare å finne ut hvordan ting er, men også å kunne gripe inn i det som skjer og endre situasjonen. Praktiske vitenskaper er pedagogikk, medisin, sykepleie.

Skjervheim er kritisk til om en teknisk oppfatning og mål - middeltenkningen kan brukes som grunnmodell i forhold til pedagogikken. Spørsmålet kan nok også overføres til andre disipliner som har med menneske å gjøre, som f.eks sykepleie. Kan en anvende en teknisk grunnmodell i pedagogikk eller i omsorgstenkning? I følge Skjervheim kan en nok bruke teknologisklignende spørsmål, men disse spørsmålene må forstås ut fra en ikke teknologisk grunnmodell.

I følge Skjervheim er det to helt forskjellige menneskesyn som ligger bak de to ulike oppfatningene av pedagogikken, på den ene side som teknikk og på den andre side som kunst. Den tekniske oppfatningen har en mekanisk oppfatning av mennesket. En ser på mennesket som et objekt som kan studeres på samme måte som andre objekt. En er da interessert i å finne hvilke lover som styrer mennesket. Med utgangspunkt i disse lovene søker en å finne midler som påvirker mennesket til å bevege seg i den retning en ønsker. Watson og behaviorismen er et eksempel på en pedagogisk tilnærming som har en mekanisk oppfatning av mennesket.

På den andre side kan en snakke om den biologiske oppfatningen av mennesket, der idealet er fri vokster. I den biologiske oppfatningen av mennesket, ser en på mennesket som et bio-psykologisk vesen. En ser også på mennesket som godt fra naturen sin side. Det beste er derfor å la det utvikle seg naturlig, i samsvar med sin natur og ikke la ytre autoriteter gripe inn. Rousseau er talsmann for en pedagogikk der barn og unge skulle utvikle seg fritt.

Disse to retningene er idealtyper som sjelden finnes rendyrket i pedagogisk teori. Skjervheim foreslår et tredje alternativ til de regjerende pedagogiske modellene. Den dialektiske. En forklaring på begrepet dialektikk er et filosofisk begrep som legger vekt på hvordan motsetninger går opp i en høyere enhet, skjemamessig i en form der en *tese* fører til utviklingen av en *antitese* og kampen mellom disse, fører til en *syntese*, en høyere enhet som dermed blir en ny *tese* i en ny dialektisk prosess. (<http://no.wikipedia.org/wiki/Dialektikk>). Dialektikken er overbevisningskunst og ikke overtalingskunst.

Skjervheim går tilbake til Sokrates når han skal forklare den dialektiske modellen for pedagogikk. Han mener at Sokrates både påvirket ungdommen og ikke påvirket dem. Han lot dem vokse fritt og lot dem ikke vokse fritt. Det er to måter å påvirke andre på. Platon og Sokrates benyttet begrepene ”episteme” og ”doxa”. ”Episteme” betyr rett innsikt. ”Doxa” betyr meninger (eller tro) uten innsikt.

”Doxa” blir anvendt av retorikeren som har til hensikt å frembringe bestemte meninger hos andre mennesker. Kriteriet om den er effektiv er om den fører til målet, altså frembringer de meningene hos folk som talekunsten ønsker. Skjervheim velger å benytte begrepet å overtale i denne sammenheng. (Skjervheim, 1996) s.224. Å overtale et annet menneske forutsetter et subjekt – objekt forhold. Det er ubalanse i maktforholdet. Den som overtaler (retorikeren) har makt over den som skal overtales. Gjennom overtalingskunsten manipulerer retorikeren den andre og gjør seg til herre over den andre.

”Episteme” har til hensikt å føre til innsikt. Hensikten er ikke å overtale den andre, men å fremelske innsikt. Å overbevise den andre forutsetter et subjekt/ subjekt forhold. Et jeg / du forhold. Her er det ikke snakk om å manipulere den andre. Det er ikke snakk om for enhver pris å overtale den andre, eller gå ut over den andre sin valgfrihet. Det gjelder å oppnå en innsikt som er felles for begge parter. Her er det snakk om to subjekt som er felles om en sak. To personer med individuell valgfrihet som har et saksforhold felles.

3. Presentasjon av empirisk studie om møte mellom sykepleierstudenter og sykehjemsbeboere i prosjektet aktiv omsorg – ut på tur.

Bakgrunn og hensikt for studien: Offentlige utredninger og forskning viser at sykehjemsbeboere ikke får tilstrekkelig tilbud om aktivitet og sosial kontakt. Undersøkelser viser også at sykehjemsbeboere savner spesielt å komme seg ut i frisk luft. Prosjektet er et samarbeid mellom Haraldsplass diakonale høgskole og Domkirkehjemmet i forbindelse med 12 studenters kliniske studier i grunnleggende sykepleie. Hensikten med studien var todelt: 1) Å bedre tjenestetilbudet til sykehjemmens beboere når det gjelder aktivitet og sosial kontakt. 2) Å bidra til at studentene får en utvidet forståelse for helhetlig sykepleie innen eldreomsorgen.

Vi ønsket å vite mer om: Hvilke inntrykk har studenten av pasientens opplevelse av planlagt aktivitet og sosial kontakt? Hvordan er studentenes forståelse av aktiv omsorg som en del av sykepleien i eldreomsorgen?

Hva innebar studien? I siste halvdel (5-8 praksisuke) av praksisstudiene ble prosjektet: aktiv omsorg – ut på tur, gjennomført. Beboerne som deltok i prosjektet (studentenes primær og sekundærpatient) fikk komme ut på en spasertur eller bli kjørt i rullestol minst en gang i uken. Dersom det en gang ikke var mulig å gå ut, fikk beboeren bruke tilsvarende tid sammen med studenten til å gjøre en annen aktivitet pasienten var interessert i. Pasientens interesser ble innledningsvis kartlagt og dokumentert i ”Profil” som er pasientens elektroniske journal.

Etter hver tur, eller annen foretrukket aktivitet, skrev studenten logg med refleksjoner etter fastlagt mal. Siste uken av praksisstudiet ble det foretatt fokusgruppeintervju, med 6 studenter i hver gruppe. To uker etter avsluttet praksis ble det foretatt et nytt fokusgruppeintervju av de samme studentene men organisert i nye grupper. Intervjuene blir tatt opp på lydbånd.

Prosjektleder og prosjektmedarbeider foretok intervjuene. Loggene og de transkriberte intervjuene dannet grunnlag for datamaterialet for videre analyser og tolking.

Når studentene er i praksis i sykehjem skal de lære grunnleggende sykepleie. Helhetlig pleie av pasientene er viktig, der aktivitet og sosial kontakt er en viktig del av praksiserfaringene. Erfaringene fra tidligere år viser at studentene synes det er ekstra hyggelig er å gjøre ”noe ekstra” for og med beboerne. Det som er spesielt i prosjektet er at det blir noe mer systematisk dokumentasjon av aktivitetene og studentenes refleksjoner. Refleksjonene til

studentene viste at det skjedde en endring i studentenes syn på beboerne når de engasjerte seg og gjorde aktiviteter sammen med beboerne. De endret seg fra å være tilskuere til å bli aktivt deltagende i hverandres liv.

Jeg vil i videre diskusjon anvende tanker fra Hans Skjervheims «Deltakar og tilskodar og andre essays». (Skjervheim, 1996) på funn fra overnevnte studie.

4. Fra sykehjemsbeboer til medmenneske. Fra objekt til subjekt i lys av Hans Skjervheims filosofi.

Språket som forutsetning for kommunikasjon

I følge Skjervheim (Skjervheim, 1996) s. 71 er språket det viktigste som skiller mennesker og dyr. Språket er en forutsetning for samhandling mellom mennesker. Han mener at det er språket som gjør at vi forstår hverandre og har en felles verden. Hva da med mennesker som har mistet språket eller har delvis mistet evnen til å uttrykke egne meninger?

Ved norske sykehjem regner en at ca. 80 % av beboerne har en demensdiagnose (Engedal et al., 2009). Demens er en fellesbetegnelse for en gruppe hjernesykdommer som fortrinnsvis opptrer i høy alder. Symptomene på demens er hukommelsessvikt, sviktende handlingsevne, sviktende språkfunksjon, personlighetsendringer og endring i adferd (Brækhus, 2009).

Spørsmålet er da om språket er en absolutt forutsetning for samhandling mellom mennesker og om det kun er gjennom språket vi forstår hverandre? Kari Martinsen, som er inspirert av filosofene Skjervheim, Løgstrup, Lipps og Pahuus vektlegger også kroppsspråket som følger ordene vi sier. «Det er en førspråklig mening i sansingen, stemtheten og tonen. Språkets lydbetydning, språkets musikk, kan ikke overhøres. Selv om en saklig sett konsentrerer seg om det som blir sagt, vil det som faktisk sies, på en eller annen måte bæres frem av hvordan det sies.» (Martinsen, 2005) s. 35. Slik jeg forstår det er det her snakk om den nonverbale kommunikasjonen som følger ordene, eller språket. Som nevnt over er både sviktende språkfunksjon, hukommelsessvikt, sviktende handlingsevne, personlighetsendringer og atferdsendringer symptomer som følger demenssykdom. Noen ganger mister disse personene språket. Erfaringene i prosjektet aktiv omsorg tyder på at om ikke ord bærer frem til beboeren, kan kroppen være bærer av hukommelse og kommunikasjon. En varhet i sansingen, stemtheten og tonen blir da viktig og kan gjøre at studentene og beboerne uavhengig av diagnose, men kun i kraft av å være menneske kan forstå hverandre og oppleve at de har en felles verden.

I noen av møtene hadde beboerne beholdt språket, men hadde sviktende hukommelse. Noen hadde mistet evnen til å snakke, men forsto det som ble sagt, mens noen kunne virke som de ikke forsto ordene som ble sagt, men kommuniserte kroppslig. Studentene måtte da være kreative og prøve seg frem i forhold til hvordan kommunisere med den enkelte beboer. I prosjektet forsøkte studentene å bli kjent med beboerne, ved først å kartlegge beboernes interesser, vaner og hvilket yrke de har hatt tidligere i livet. Med utgangspunkt i disse opplysningene prøvde studentene å finne aktiviteter som beboeren kunne ha glede av. Og som de kunne være sammen om. I fokusgruppeintervjuene i etterkant av prosjektet gav studentene uttrykk for at kartleggingen av beboerens interesser hadde vært svært viktig:

Mari: "Ja, fordi når vi samlet inn informasjon og sånn, du gav liksom personen en identitet da. Det var liksom ikke bare en beboer, som hadde en diagnose, men det var en person der, som fortsatt liker forskjellige ting og når de da mister evnen til å ytre det, så er det jo veldig viktig å leite etter det.... jeg ville jo ha ønsket at hvis jeg engang mistet evnen til å uttrykke hva jeg ønsket, så hadde jeg likevel noen som leitet etter det.»

Inger: «Ja for eksempel, jeg kan jo -hvis personen har språk og sånn, spørre de ut, men det er ikke alltid vi får det til å snakke med de som ikke har språk, men vi kan f.eks. spørre

pårørende som kommer, eller de som har jobbet i avdelingen lengre om hva denne personen likte å gjøre tidligere. Du kan få ganske mange nøkler ved å gå på rommet og se på bilder, se på hva de har holdt på med, eller se i album eller sånn. Og bare det å ta seg tid til å bli kjent med dem, som person. Og så kan du begynne å snakke. Jeg har lært mye om å se hele mennesket. Fordi de har så sammensatte behov og ting. Og når beboerne ikke har språk. Bare det å ta seg tid til å finne nøkler på en måte for at de skal åpne seg mer da..., ja vi snakket om masse forskjellig, sant. ...så plutselig sa jeg et ord og der traff jeg en nøkkel. Da bare lyste beboerne opp og nøkkelen. Akkurat som det bare var, ja fortsett å fortell om det, eller snakk om det. Så har det kanskje vært en kjempeviktig interesse, eller en hobby for vedkommende sant? Det har vært verdifullt for hele personen.»

Studentene brukte ulike metoder når prøvde å kartlegge beboerens interesser, både språket i samtale med beboeren selv eller pårørende eller helsepersonell som kjenner beboeren. Skjervheim setter frem en påstand om at språket er en forutsetning for samhandling mellom mennesker og at det er språket som gjør at vi forstår hverandre og har en felles verden. Jeg tenker at Skjervheim har rett dersom vi utvider definisjonen av språket til og også å gjelde kroppsspråk, mimikk, nonverbale uttrykk. Artefakter som personens eiendeler, eller andre «nøkler» som studenten i avsnittet over beskriver. Martinsen (Martinsen, 2005) sier at «det er en førspråklig mening i sansingen, stemtheten og tonen». Noen ganger viser disse uttrykkene seg i «forkant» av språket, men noen ganger tenker jeg at de er kommunikasjonsmidler også uten at det verbale språket blir forstått.

Ulike måter å møte den andre på

Når vi møter hverandre gjennom språket er det i følge Skjervheim ulike måter å møte den andre på (Skjervheim, 1996) s. 72:

En treleddet relasjon

Jeg kan møte den andre ved å bli engasjert i den saken han tar opp og gi min vurdering. Jeg kan være enig eller uenig, men sammen er vi engasjert i den saken han tar opp. En relasjon mellom meg, den andre og saksforholdet. Jeg og den andre er to subjekt som er sammen om en felles sak. Skjervheim (Skjervheim, 1996) kaller dette en treleddet relasjon.

Som jeg har vist i avsnittet over tenker jeg at det ikke kun er gjennom en språklig kommunikasjon at mennesker kan møtes i og være felles om en sak. I prosjektet aktiv omsorg- ut på tur var studentene og sykehjemsbeboerne felles om en aktivitet.

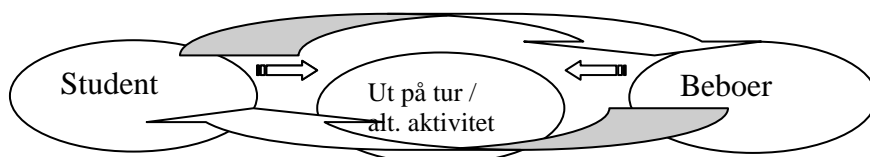

Fig. 1: En treleddet relasjon

I utgangspunktet var det ikke beboeren som tok opp saken, men studentene ble bedt om å finne en aktivitet som beboeren var interessert i. Det var i utgangspunktet et oppdrag studentene fikk fra høgskolen og sykehjemmet i forbindelse med prosjektet, der en ønsket å legge til rette for en bedre hverdag for sykehjemsbeboerne med hensyn til aktivitet og sosial kontakt. Slik sett var det etter initiativ fra en tredje instans og ikke primært uttrykt ønske fra hverken beboer eller student.

Studentene ga uttrykk for at oppdraget / prosjektet førte til at de gikk inn i relasjoner de ikke nødvendigvis hadde gjort uten oppdraget. Det førte likevel med seg opplevelser som var positive for begge parter.

Gro: «...jeg tror at det at vi fikk et oppdrag som gjorde at vi aktivt gikk inn når det passet for beboerne at vi skulle gjøre noe sammen. Og jeg er ganske overbevisst om at det at vi gjorde noe sammen, enten det var å gå ut, eller se i album, eller å sitte og høre på musikk, eller hva vi nå gjorde, det gjorde at vi bygget en relasjon, som vi ikke hadde fått hvis vi ikke hadde gjort det. Og det at det også da ble en mulighet til å få kjennskap til den

personen sin bakgrunn, eller litt også tanker faktisk, så gjorde at relasjonen ble helt annerledes enn om vi ikke hadde gjort det.»

Ved at studenten forsøkte å finne en aktivitet som beboeren hadde interesse for, prøvde hun aktivt å finne en felles arena. Studenten prøvde aktivt å finne en sak / saksforhold som de kunne være felles om. Selv om det var et oppdrag de fikk utenfra, valgte studenten å aktivt gå inn for oppgaven. Det beskrives at den aktiviteten de gjorde sammen førte til at de bygget en relasjon de ikke hadde fått om de ikke hadde gjort det. Aktiviteten blir oppfattet som relasjonsbyggende.

Gro: «..og jeg synes det er utrolig fantastisk når du setter deg ned og er der og gir dem den tiden og du kanskje vet litt om bakgrunnen og du merker at det kommer frem og ser de glimtene i øynene og ser du når frem til dem og de ler og du merker at de kvikner til. Og det gir meg utrolig mye når du merker at du når frem til deres kanaler.»

I følge Skjervheim velger man i en treleddet relasjon å la seg engasjere i den andres saksforhold. Begge parter forholder seg til en felles sak. Studenten beskriver at beboeren ler, kvikner til og det glimter i øyene. Dette tolker hun som at hun når frem til den andres kanaler. Dette er tegn som ikke nødvendigvis blir uttrykt i ord, men for studenten taler det sitt tydelige språk. De nonverbale tegnene gjør noe med studenten og hun opplever å få mye igjen for denne relasjonen. Studenten og beboeren opplever en gjensidig relasjon. Aktiviteten er den felles saken som legger til rette for denne relasjonen.

Ved å gjøre en felles aktivitet oppdager studentene at de ble likeverdige.

Siri: «Men plutselig så blir du likeverdig. Og du kan sitte og ha en samtale,..... så kan jeg file neglene hennes og se henne rett inn i øynene og stille henne spørsmål. Hun kunne stille meg spørsmål. Så kunne vi, og hvis det var stille en liten stund, så var det helt greit, for da filte vi jo bare neglene. Sant? Sånn at det ble veldig, og jeg brukte jo veldig lang tid på å stille disse neglene, sant. Jeg kunne jo vært ferdig på 2 minutter. Men det ble som en sånn, ja, det ble et utgangspunkt for å ha en likeverdig samtale. Og så var det helt greit at det var stunder der det var helt stille.»

Eksempelet viser at aktiviteten var et godt utgangspunkt for samtale. I tillegg opplever studenten at de blir likeverdige.

Mette: «Ja jeg har jo jobbet på et sykehjem før, men jeg har liksom ikke kommet så tett innpå dem. Nå kom jeg inn på et fokus der jeg blir kjent med dem. Når du går tur med dem, så snakker du med dem og det er liksom jeg vet litt av bakgrunnen deres. Så nå er de liksom, de var jo mennesker før også, men nå kjenner jeg dem igjen. Eller på en måte, jeg kjenner meg selv igjen i dem også....hvem de var forelsket i og måten de snakker på. Jeg glemmer av og til at de har vært like gammel som meg. At du bare ikke er født gammel. Det glemmer en. Så nå har jeg liksom fått et innblikk i det. De har vært like unge som meg, de har giftet seg en gang, de har fått barn. De har hatt gleden, det har ikke alltid vært slik som det er akkurat nå.»

Gjennom å se likheter mellom den eldre kvinnen og seg selv, gjenkjenner studenten medmennesket. Personen trer frem for henne. Hun ser ikke lenger kun det ytre, det som umiddelbart trer frem for henne, et gammelt og skruttete menneske. Ved å kjenne seg igjen i den gamle kvinnen ser studenten mer av det indre, mer av den personen hun har vært.

Skjervheim (Skjervheim, 1996) viser til de greske filosofene som fremhever viktigheten i selvrefleksjon. I uttalelsene fra studentene ser vi at de reflekterer rundt sine egne tanker. De ble bevisst at beboerne er mennesker. En av studentene ble bevisst at hun tidligere ubevisst har tenkt at beboeren var født gammel, eller at hun ikke har vært bevisst at den gamle damen tidligere i livet hatt mye til felles med henne selv. Dette oppdager studenten ved å engasjere seg i beboeren og forsøke å bli kjent med henne.

Eksempelene over viser at studentene valgte å engasjere seg i beboerne og dermed ta et deltagerperspektiv i forhold til dem. De valgte å bli deltagere i aktiviteter som tilrettela for en

personlig relasjon mellom beboer og student. Eksempelet under viser også at studenten leter etter gode samtale emner, hva som er godt for beboeren å snakke om og hvordan kommunisere med dem.

Eva: «du lærer deg jo det at, en annen måte å snakke med de på når du har brukt en tid på å bli kjent med dem. Du får jo et helt annet forhold. Og du finner deg kanskje i litt mer negativitet og når du lærer deg å finne hva som er positivt. Hva som er gode samtaleemner. Hva du skal unngå å si».

En toleddet relasjon

I fokusgruppeintervjuet etter fullført praksisperiode og gjennomført prosjekt ble studentene bedt om å fortelle om sine forventninger i forkant av praksisperioden. Både i forhold til synet på sykehjemsbeboeren og i forhold til sykepleierrollen.

Da fremkom det forestillinger om relasjoner som Skjervheim kaller en toleddet relasjon. Synet på sykehjemsbeboeren som et objekt. Studenten forestiller seg beboeren som et objekt som sykepleieren skulle foreta visse handlinger eller prosedyrer i forhold til. Sykepleieren forholder seg til beboeren og hans behov eller problemer (saksforhold) som et objekt, som et kasus. Hun engasjerer seg ikke i forhold til beboeren som en person, men som et kasus som hun utfører visse prosedyrer i forhold til.

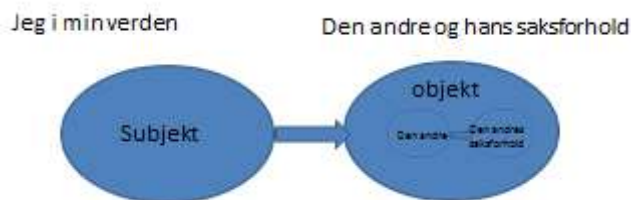

Fig. 2: En toleddet relasjon

Birgit: «...jeg tenkte det at en som bodde på et sykehjem var liksom litt mer sånn -.som et objekt, enn en person. Det er liksom en haug med folk der inne og ressursmangel.»

Ingrid: «En beboer på sykehjem klarer seg selv på en måte ikke hjemme lenger. Og trenger hjelp, og har på en måte mistet litt sin identitet..de har jo kommet til et sted der de blir litt mer objekter.. du får en tablett du må gjøre noe med.. sykepleieren har et sånt overordnet blick over de andre og ser hva som mangler ..de er liksom kontrollørene.»

Lise: «Jeg følte det var mer sånn praktiske oppgaver. Det med stell og det med å dele ut medisiner og gjerne ha ansvar litt for de prosedyrene at det ble veldig fokus på det praktiske. Prosedyrer og sånn.»

Mette: «Jeg så for meg at det ble veldig mye prosedyrer. At vi kanskje får oppleve at det er veldig mye fokus på prosedyrer, men jeg så at sykepleierne, de gjorde stell på morgenen og så gjorde de andre ting på kvelden, eller altså etter frokost. Medisin og sprøyter og doseringer og forskjellige, journalføring og sånn. ..når du ser sykepleier utfører det, altså raskt stell, mest mulig effektivt, så er det liksom rett over på medisiner og er det legevisitten, det er liksom veldig mye praktiske oppgaver. At de er liksom med pasienten, det lille øyeblikket i stellet, så er resten ledelse og administrasjon, medisiner og sånn.»

Beskrivelser som dette vitner om forventninger om beboeren som et objekt. Hans behov eller problemer blir et faktum, som en ting sykepleieren forholder seg til. Personen blir tingliggjort, deltar ikke i behandlingen og har ikke noe makt selv. Beboerens problemer blir løst, men det er systemet, eller rutinene som preger relasjonen. I et slikt system deltar ikke beboer og sykepleier i hverandres liv, men blir tilskuere. I sykepleierutdanningen blir studentene opplært til å anvende sykepleieprosessen i utførelsen av sykepleie. I følge Kirkevold (Kirkevold, 2012) er sykepleieprosessen: «en analytisk og systematisk tilnærming for å identifisere og løse pasientens sykepleierelevante helseproblemer. Omfatter fem steg: 1) datainnsamling, en systematisk kartlegging av pasientens helsetilstand og hjelpebehov, 2) problemformulering eller identifisering av sykepleiediagnoser, 3) formulering av pleieplan, med spesifisering av

sykepleietiltak for å løse problemene 4) iverksetting og gjennomføring av planen, 5) evaluering av effekt etter at tiltak er iverksatt.»

Ideelt skal sykepleieprosessen (eller beslutningsprosessen) være en samhandling i relasjon mellom sykepleier og pasient, men blir ofte anvendt som en teknisk modell. Skjervheim er kritisk til anvendelse av en teknisk mål, middel tankegang i humanistiske fag. Sykepleiefaget bærer preg av medisinsk tankegang, der en er opptatt av naturlover og kausalsammenhenger. Når det gjelder medisiner og biologiske prosesser i mennesket kan en til en viss grad anvende slik tankegang. På den annen side er sykepleie sterkt preget av omsorgstenkning og relasjoner, så å betrakte pasienten (beboeren) ensidig styrt av naturlover, uten tanke på mellommenneskelige relasjoner er direkte mot sykepleiefagets natur. Studentene beskriver at de etter å ha blitt kjent med beboeren som medmennesker, har endret syn på hvilken relasjon de ønsker ha til beboerne, men ser utfordringene både i en travel hverdag og i holdninger blant en del ansatte.

Holdninger blant de ansatte – mange er mest opptatt av det praktiske

Kari: «Ja, jeg tenker at det kan være og litt holdningsarbeid som må til. Fordi at det er jo kjempefint med rutiner og det gir jo masse, og det får jo ting til å gå rundt og så dette her.»

Mette: «For ofte sitter de (beboerne) hele dagen i stuen og hele kvelden i stuen. Opp klokken 8 og i seng klokken 7. Og så har de ikke gjort noe annet enn å sitte og å spise og sånn,..Det er liksom bare rom 2012 eller 3012. Sengevask eller helvask i seng..»

Solveig: «..dette er praktisk, nå skal du få på deg BH for å holde puppene på plass. Nå skal du få på deg en genser, så du ikke fryser.»

Mette: «..for jeg merker at mange blir mer konsentrert om de arbeidsoppgavene de faktisk har enn å sette seg ned sammen med beboerne. For det er mange som bare stresser rundt og tenker nå må jeg vaske klær, eller ordne på kjøkkenet at de blir mer opptatt av de praktiske oppgavene da, enn beboerne, Jeg synes folk her er veldig flink på arbeidsoppgaver og få ting gjort. – hvis det skal gjøres.»

For å håndtere en travel hverdag må arbeidet effektiviseres. Arbeidsoppgavene blir stykket opp og fordelt. Studentene observerer at rutinene blir fulgt og at de ansatte er effektive i utførelsen av de praktiske gjøremålene. Samtidig observerer de at de ansatte ikke har tid til å tilbringe tid i relasjon til beboerne. I sin effektivitet fjerner de ansatte seg fra brukerne av tjenestene og blir fremmedgjort. Skjervheim viser til Marx som uttaler at: «Menneskets egen virksomhet blir en egen truende makt som undertrykker mennesket i stedet for at mennesket skulle være herre over det.» «Det kan også sammenlignes med Frankenstein sitt monster som tar makten fra Frankenstein.» Med disse eksemplene ønsker Skjervheim å vise at det er en sammenheng mellom faktualisering, objektivisering, fremmedgjøring, depersonalisering og eliminering av det etiske. (Skjervheim, 1996)s. 86. Både på sykehjem og i helsevesenet for øvrig ser vi at ønsket om effektivisering og kvalitetssikring fører til at personalet og brukerne av helsevesenet blir fremmedgjort for hverandre. Den personlige kontakten blir svekket. Systemet og rutinene styrer samhandlingen. Det er lett å glemme at beboerne er medmennesker. Dersom samhandlingen depersonaliseres blir gjerne beboerne sett på som ting og de etiske dilemmaene blir ikke så synlige. Mange ansatte føler seg styrt av de daglige rutinene. De blir sosialisert inn i systemet og følger handlingsmønster de kanskje innerst inne er imot, men føler at de ikke har noe valg. Skjervheim (Skjervheim, 1996) beskriver at mennesket i slike situasjoner inntar en observasjonsrolle ovenfor seg selv og gjør seg til

psykologiske kasus. Denne tankegangen står i motsetning til selvrefleksjon og bevisstheten om at en kan ta selvstendige valg.

Studentenes selvrefleksjon.

Både gjennom loggene som studentene skrev underveis og i fokusgruppeintervjuet i etterkant gav studentene et klart uttrykk for at prosjektet hadde gitt en bevissthet om beboerne som likeverdige medmennesker. De uttrykte et ønske om å behandle dem med respekt og som likeverdige personer. De reflekterte over etikken i forhold til en del handlinger og valg de hadde tatt i prosessene med å involvere beboerne i aktiviteten. Mange beboere viste i utgangspunktet motstand mot å delta på aktiviteten, selv om de erfaringsmessig oftest likte det når de kom i gang.

Birgit: «Men det var det jeg mente i sted med å pushe litt, sant, sånn mild paternalisme.

For det er jo veldig lett å si, vil du være med ut på tur, nei men det er helt greit. Du trenger ikke det, sant? For å lokke litt og lirke og lure.»

Mette: «Ja du må legge det opp litt. Se hvor fint det er, ja i dag er det sol og så har det kommet noen nye fantastiske blomster der ute. De må du se på. Du må liksom stille ledende spørsmål. Andre veien. I dag er det sol. Hadde det ikke vært litt godt å få litt sol i ansiktet. Jeg tror vi skal ta oss en tur ut.»

Ingrid: «Ja jeg tok en runde med meg selv der altså. Å finne en taktikk som kanskje var på kanten for å få dem ut. Det var jo å fortelle dem ikke at de skulle ut, men ta på dem jakke og sko og så kom nå går vi og så trykket vi på heisen og så OJ, nå var vi ute. Og det er jo litt på kanten å gjøre det. Men så visste jeg da, så hadde jeg jo tatt beboerne med ut før og visste at hun likte det. Ellers hadde jeg jo ikke gjort det. Men, ja. Det blir jo litt press da, at de ikke har noe valg. Og det kan jo, ja.»

Mette: «ja, men hvis dere var ute og hun likte det tidligere, så vil jeg jo si at da liker hun jo å gå på tur. ... Var hun dement? Ja, og hvis det er en person med demens, så nytter det nesten ikke å si ja eller nei, du må bare sette i gang og så når du ser reaksjonen, føler jeg at hvis det er en nei reaksjon, så slutter du jo og så og går tilbake.»

Moderator: Hva vil en nei reaksjon være?

Mette: Å nei, i heisen eller liksom at en prøver å snu seg vekk eller går mye senere enn vanlig, eller stopper opp.

Solveig: Stivner til.

Mette: ja stivner til. Du ser det veldig godt i ansiktet, liksom og i denne heisen her eller, å ut. Du ser det veldig godt i ansiktsuttrykket.

Studentene viser her at de har etiske betenkeligheter med fremgangsmåten de valgte for å få med beboerne ut. På den annen side mente de at de gjorde det til beboernes beste. At beboerne egentlig ønsket det når de oppdaget det positive med aktiviteten. Det viser en indirekte holdning til at «målet helliger middelet».

Kari Martinsen henter tankestoff fra filosofene Skjervheim, Løgstup og Kierkegaard når hun omtaler samtalen (Martinsen, 2005). Hun skiller mellom almen samtalen og fagsamtalen. Begge er en samtale mellom to likeverdige subjekter. Fagsamtalen skiller seg likevel ut med at den profesjonelle har en fagkunnskap og innehar en maktposisjon i forhold til den som mottar faglig hjelp. Den hjelpetrengende er i en sårbar posisjon og er utsatt for overgrep. (s. 39). Det er derfor viktig at hjelperen, slik som studentene viser i sin refleksjon må være lydhør for den hjelpetrengende. Utgangspunktet for kunne hjelpe den andre er å forsøke å finne mennesket der mennesket er. Videre innebærer fagkompetansen at hjelperen forstår mer enn den som mottar faglig hjelp. Martinsen (s. 40) kaller dette for «merforståelse». For å unngå fastlåste situasjoner må en ta tiden til hjelp slik at den hjelpetrengende kan finne seg til rette i situasjonen. Når det gjelder kommunikasjon med mennesker med demenssykdom må en ikke kun kommunisere verbalt, da mange kan si ja når de mener nei og omvendt.

Studentene viser at de også tar hensyn til nonverbale uttrykk hos beboeren. De viser også til

tidligere erfaringer med beboeren som viser at de tidligere har satt pris på å være ute. Flere erfaringer gjennom prosjektet har vist studentene at aktivitetene har stimulert beboerne. Det har fått frem gode minner. Når de kommer ut og kjenner solen, regnet eller vinden i ansiktet, husker de, kjenner de på kroppen. Det er som et kroppslig minne, en kroppskunnskap. Ved å bli aktivisert ble beboerne oppmuntret til å snakke og fortelle fra sine liv.

Selv om studentene mener at de ønsker det beste for beboerne og ønsker å forholde seg til dem som likeverdige medmennesker er det en ubalanse i maktforholdet. I profesjonelle forhold kan en lett helle over til objektivisering. I forhold til sykehjemsbeboeren kan forholdet veksle mellom en toleddet og treleddet relasjon. Idealet i samhandlingen er den dialektiske. Dialektikken er overbevisningskunst og ikke overtalingskunst. Skjervheim henviser til den sokratiske terminologien med begrepet ”Episteme” som har til hensikt å føre til innsikt. Hensikten er ikke å overtale den andre, men å fremelske innsikt. Å overbevise den andre forutsetter et subjekt/ subjekt forhold. Et jeg / du forhold. Her er det ikke snakk om å manipulere den andre. I forhold til personer med demenssykdom er det en utfordring å føre en sammenhengende samtale som fører til en vedvarende innsikt. Begrepet «Doxa” beskriver metoden retorikeren anvender for å frembringe bestemte meninger hos andre mennesker. Kriteriet om den er effektiv er om den fører til målet, altså frembringer de meningene hos folk som talekunsten ønsker. Skjervheim velger å benytte begrepet å overtale i denne sammenheng. (Skjervheim, 1996) s.224. Å overtale et annet menneske forutsetter et subjekt – objekt forhold. Det er ubalanse i maktforholdet. Den som overtaler (retorikeren) har makt over den som skal overtales. Gjennom overtalingskunsten manipulerer retorikeren den andre og gjør seg til herre over den andre. På grunn av utfordringen i forhold til samhandling med personer med demenssykdom er det lett å ty til manipulering. Studentenes refleksjoner viser en økt bevissthet på etiske dilemma i kontakten med sårbare brukere av helsevesenet. I tillegg til endring av holdning gjennom de erfaringer prosjektet gav, viste studentene at de også har lært av rollemodeller i praksis.

Rollemodeller:

Studentene uttrykker at de gjennom prosjektet er blitt bevisst hvilke sykepleiere de ønsker å være. Gjennom praksisperioden har de merket seg både gode og dårlige rollemodeller.

Gro: «Og jeg ser også at det er noen som har. Det er akkurat som om hele solen kommer inn når de kommer inn med sin personlighet, sant. Som har det i seg. Men andre har det ikke i seg. De ønsker helst å ta opp et ukeblad når det ikke er noen andre oppgaver. ..Det er jo en person som ikke ønsker å gi av seg selv, vil ikke heller tilføre beboeren noe. Du må jo ha et ønske om å gi noe av deg selv.»

Solveig: «.. jeg kunne liksom se at en sykepleier hun tok seg god tid, men samtidig fikk hun gjort det hun skulle, men hun bare klarte å fordele det slik at hun hadde tid til de forskjellige. Og noen som hadde mer fokus på oppgavene og var veldig sånn “task oriented”. Og veldig sånn, oppgave, oppgave. Og så noen var veldig sånn fokus på dokumentering og medisiner og sånn. Det var bare veldig forskjellig fokus. Ut i fra hva slags fokus du har, så blir det ulik prioritering av tid også da. Det var bare veldig forskjellig fra sykepleier til sykepleier. Jeg har ikke en fast fasit på hvordan en sykepleier er, men har sett mer og mer hvordan jeg har lyst til å bli som sykepleier.... Altså det er jo oppgaver en må gjøre og sånn, men jeg så jo sykepleiere som virkelig oppriktig brydde seg om pasientene. Så den tiden de brukte med dem, da senket de liksom skuldrene og de var der liksom med dem. Og de på en måte så pasienten. Og det var vel kanskje, de brukte ikke så, absolutt så mye lenger tid. Men den tiden de brukte, den var liksom en god tid da. Så den føltes så mye lenger... hvordan de håndterte pasienten og lyttet til og svarte og hadde samtale, det var ikke bare ingen samtale eller snakket over hodet, men en ordentlig samtale og oppriktig brydde seg om pasienten. Så det er det som ble veldig viktig for meg at, ok kanskje jeg ikke alltid vil ha den ideelle tiden som jeg skulle ønske jeg hadde. Men at

jeg ikke faller i den fellen at det er oppgavene som opptar meg mest, mens menneskene og så kommer oppgavene på en måte etterpå da.»

Lise: «...det er viktig å ikke bare ha fokus på de rent praktiske oppgavene, men jeg vil på en måte helst bli en sykepleier som kan være der mest for beboerne, at man tar seg tid til gjerne å sette seg ned sammen med beboerne, og at man på en måte har det fokus at man på en måte er der for de. At man vil gjøre hverdagen deres bedre. Det var mange som, når de hadde litt tid til overs bare satte seg ned med hverandre. Og snakkes som kollega, mens beboerne satt i stuene. Jeg vil heller ha mer det fokus at man kan være der for beboerne og gjøre det bedre for dem og at de andre oppgavene kommer i andre rekke.»

Moderator: «Hva tenker dere? Tenker dere at det dere gjør i prosjektet har noe med faget sykepleie å gjøre?»

Solveig: «Jeg tenker absolutt at det har noe med sykepleie å gjøre. Fordi sykepleie. Pleie generelt og det er omsorg og det er virkelig det å vise ovenfor hver enkelt av beboerne og vise at de er medmennesker da. Og at det ikke bare er noen vi skal stelle og få mate og all sånn da. Og det at vi tar oss tid til og dem og bryr oss om dem og virkelig setter oss ned og gjør noe koselig med dem og får dem med ut og sånn. Det bare viser at vi ikke bare ser på dem som bare noen gjenstander vi skal gjøre mange oppgaver for, men at vi ser på dem som personer som trenger åndelig omsorg og liksom støtte, mental støtte også da. Virkelig. Men det virker litt som at det er mange som er litt uenig i at, av de andre ansatte her om at dette har noe med sykepleie å gjøre. At dette bare er litt bortkastet tid. Og det er litt vanskelig å møte den motgangen. Når man egentlig heller skulle ønske at man fikk masse støtte. I gjennom å faktisk finne ut hva som faktisk er enklere. Og hva som er andre måter å gjennomføre det på da.»

Når vi ser hvilke rollemodeller studentene velger. Hvordan de ønsker å være som sykepleiere, ser vi at de gjennom prosjektet har endret holdninger og syn på sykehjemsbeboeren. Hvilke relasjoner de ønsker å ha til sykehjemsbeboerne. Ved å tilbringe tid sammen med beboeren oppdager de mennesket bak. De oppdager også at tid kan oppleves forskjellig alt etter hvilket forhold men har til den. De henviser til sykepleiere som var til stede for pasienten den tiden de var sammen. Senket skuldrene og var der.

Konklusjon – avslutning

Fra sykehjemsbeboer til medmenneske. Fra objekt til subjekt i lys av Hans Skjervheims filosofi. Sykepleierstudenters erfaring med deltagelse i prosjektet aktiv omsorg – ut på tur. Med bakgrunn i problemstillingen vil jeg med dette fremstille en modell som viser noen av faktorene som er med å endre studentenes syn på sykehjemsbeboeren og dermed også måten de forholder seg til dem.

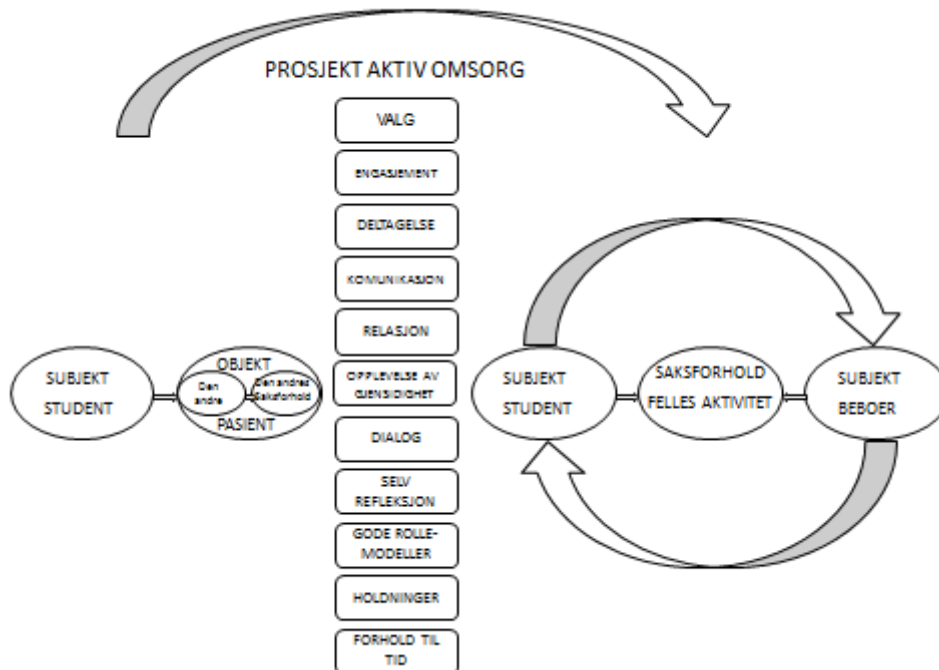

Fig. 3: Fra en toleddet til en treleddet relasjon

Selv i en travel hverdag er holdninger, forholdet til tid og ønsket om å engasjere seg i den hjelpetrengende, viktige faktorer som er med å bestemme om en prioriterer å engasjere seg i beboeren eller ikke. Når de velger å investere i tid og oppmerksomhet mot beboeren opplever de at i tillegg til å gi av seg selv får de også noe i møtet med den andre. De opplever at det blir en gjensidighet i forholdet. Fra å kun være den som hjelper, en som «gjør noe med beboeren», opplever studenten en gjensidig relasjon mellom to personer. I Skjervheims terminologi har studenten endret holdning til beboeren fra et objekt de skulle «utføre visse prosedyrer i med», til en relasjon mellom to subjekt, der begge gir og får. Dette på tross av den ulikheten det er i makt mellom den som hjelper og den som skal hjelpes. Det ser ut som om oppdraget studentene fikk: å ta sin beboer ut på tur, eller utføre en annen aktivitet etter beboerens interesser har vært med å endre studentenes ståsted fra å være tilskuer til å bli deltager i den andres liv. Ved å bli kjent med beboerne som medmennesker skiftet studentene i de fleste tilfeller syn på beboeren. De engasjerte seg i beboeren som person ved å gjøre seg kjent med hans interesser og fortid og forsøkte å finne ut hva vedkommende likte og ikke likte. Ved å delta i aktiviteter sammen ble forholdet endret fra en toleddet til en treleddet relasjon. Måten vi kommuniserer med andre mennesker på vil oftest ikke være den ene eller den andre måten, men ofte en kombinasjon.

Litteraturliste

BRÆKHUS, A. 2009. *Hva er demens?*, Tønsberg, Aldring og helse.

ENGEDAL, K., HAUGEN, P. K. & BRÆKHUS, A. 2009. *Demens: fakta og utfordringer : en lærebok*, Tønsberg, Aldring og helse.

HELLESNES, J. 2012. *Hans Skjervheim – utdypning* [Online]. Store norske leksikon. .

Available: http://snl.no/.nbl_biografi/Hans_Skjervheim/utdypning [Accessed 01-16 2012].

KIRKEVOLD, M. 2012. *sykepleieprosessen* [Online]. Store medisinske leksikon. Available: : <http://snl.no/sykepleieprosessen>.

MARTINSEN, K. 2005. *Samtalen, skjønnnet og evidensen*, Oslo, Akribe.

SKJERVHEIM, H. 1996. *Deltakar og tilskodar og andre essays*, Oslo, Aschehoug.

SØRBØ, J. I. 2004. *Hans Skjervheim og pedagogikkens tredje*.